

Константинос Кавафіс

1863–1933

Греція

«В ОЧІКУВАННІ ВАРВАРІВ»

Вибрані поезії

Із новогрецької переклав Юрій Буряк

ВАКХІЧНЕ

Втомившись від гармидеру і колотнечі світу,
Я в келиху знаходжу розраду соковиту.
Життя у нім, надія і прагнень далина.
Налий, налий вина!

Далекий тут від злигоднів і бур життя, як той ще
Моряк, що врятувався у шторм з кораблетрощі,
І в гавані, в безпеці, утішений сповна,
Гука: «Налий вина!»

О ти, цілющий трунку! Геть дрижаки і холод,
Геть заздрість, стид, ненависть і все, що є навколо,
Із наклепами вкупі, що холодом стина...
Налий-но ще вина!

Я істини пісної впритул тепер не бачу,
І, світ новий відкривши, переродився наче:
Сни наяву я бачу, а яв лишаю в снах.
Налий, налий вина!

І хай на денці трунку зачасно отруту,
Не тільки жар смертельний — знаходжу в нім остуду,
Піднесення і радість, в трутизні — дивина:
Ну, ще налий вина!

1886

СЛЬОЗИ ФАЕТОНОВИХ СЕСТЕР

Мов тіло світла, мов сліпучий
бурштин сьйний дорогоцінний. —
Отак пробив зловісну тучу
і Фаетон, коли з вершини

небес був скинутий додолу.
І сестри, вдягнуті у чорне,
в жалобі йдуть до Ірідону
і день і ніч там сльози ронять.

Там побиваються всі смертні —
марнота мрій величних, пробі.
Жорстока доля, мойри втерті —
з хмар Фаетон приліг у гробі.

Посеред вбогих наших вогнищ
живім, зневажені, за крихти
серед безлико неспроможних,
без поривань до сонць одкритих.

Завжди ридали безутішні
також і Фаетона сестри,
від сліз вологі лахи їхні
над Ірідоном й скорбні жести.

І, вкрай схвильована, священні
земля приймала німф цих сльози
й до скарбу брала в семидення,
а як зоря засяла восьма,

тоді вже віддані на вічне
блискуче світло голосіння,
в бурштин утілені навічно.
О сльози добрі! О бурштиння!

Плач благородний, плач над гробом,
він повен блиску і любові.
О чисті сестри, о жалобо!
Земля хай пухом юнакові.

1892–1897

КРОКИ ЕВМЕНІД

Нерон відпочиває у своїх покоях
у спокої, невіданні і повен сил —
снагою квітне його плоть,
краса й потуга безтурботь.
Але неспокоюм пройняті його лари.

Над вогнищем тремтять малі почвари,
непоказні, мізерні, безтолкові,
здібніти, щезнути, сховатися готові.
Бо тріск відстрашливий пройшов крізь їхній схов,
тріск Тартару, тріск, що від смерті йшов —
зі східців тріск розносивсь наокіл
і в ларів боязких затерпла кров,
що ввергло їх у немічність глибоку,
щось насувалось гулко знов і знов —
то евменід були жахливі кроки.

1893–1897

ТИМОЛАЙ-СИРАКУЗЕЦЬ

Сей Тимолай був ще той музикант
з міста в Сицилії, першим з окрас,
захід і схід що єднав одночас
міст, що розкидані ген самопас
по Есперії, де еллінський світ —
там, де Неаполь, Марсель, Акрагант,
там, де Тарент і Панормос, всякчас
до Сіракуз рветься натовп щораз
гру музиканта послухать як слід.
Глибоко знає він ліру й кіфару,
з виводом лучить звуків увід,
поміж дворами поширює чари
пишних мелодій під вигуків шквал,
і, як вичерпується запас
і порожніє крамниця, зі струн
рине поезій азійських тайфун —
той, що замінить і ревінь чудовний,
і Ekvatani та Nino парфум...

.....
.....

Та серед шуму численних похвал
щедрих дарунків нагорнуто вал.
Щирий в осмуті своїй Тимолай.
Саміос мужній старається марно,
зайва там тиша, де гульбощів схід.
Смуток його нескінченний захмарно,
смуток великий панує над ним,
все в ньому болем пройнято сумним.
Поки душа його музики повна,
звуки таємні поринуть ізнов,
око старіє від болю і шалу
й найдосконаліші плетива звуків,
не проявившись, лягають під гніт.
Люд шаленіє і схвалює з жаром
те, що для нього давно вже примара.
Гул долітає до нього як шквал.
Щедрих дарунків нагорнуто вал

й ніби розгублений той музикант.

1894

НАЙСОЛОДШІ ГОЛОСИ

То найсолодші голоси, що назавжди
замовкли, та з глибин душі
відлунюють тужливо й серце крають;

несміливо приходять в наші сни
меланхолійні тихі голоси,
нагадуючи тих, кого немає;

тих дорогих, котрих сира земля
вкриває, для котрих зоря
не сяє, й не всміхається весна їм.

Зітхають і співають, і від них,
як на початку, в пору днів ясних,
ніч музикою дальньою лунає.

1894

ПАМ'ЯТЬ

Боги не помирають. Помирає віра
невдячних смертних юрб.
Боги безсмертні. Їх од наших зорів
ховають хмари срібляні.

Фессаліє священна, вони тебе ще
люблять,
у їхніх душах незабутня Ти.
Бо спогади в богів — як і у смертних,
не гаснуть, коли йдеться про любов.

Фессалію цілуючи, світанок
проймає атмосферу — так життя
боги вдихають в неї, часом тіні
ефірні понад пагорбами линуць.

1896

ЕДІП

І Сфінкс тоді накинувся на нього,
ошкірившись і пазурі простягнувши
з усім дикунством,

що явля життя.

Едіп спочатку, збитий з ніг, упав,
спочатку жах Едіпа обійняв.

Такого образу й такого повороту
не міг він уявити собі доти.

Та попри те, що обома ногами
страховисько впиралось

йому в груди,

отямився Едіп доволі швидко
й тепер вже

не боявся його зовсім,

знав рішення

й чекав на перемогу.

Та все ж таки до біса перемогу.

І погляд його,

сповнений скорботи,

не дивиться на Сфінкса,

бачить далі

вужку дорогу, що веде до Фів аж
і має у Колоні закінчитись.

Душа його передчуває певно,

що Сфінкс до нього

звернеться там знову

із загадками,

що складніші й більші,

і відповідей на які нема.

1896

ГОРАЦІЙ В АТЕНАХ

В гетери Леї в затишній кімнатці
для любощів — розкішне ложе; цвіт
жасминовий тримаючи в руці
із перснем, на якому камінці

коштовні в ритмі голосу іскряться,
він — в білих строях з вишивкою, від
шиї — пурпуровий стьожки слід,
вимові за взірєць — аттичний схід,

ледь вгадуються в ній Тиберій, Лацій;
затамувавши подих мимохіть,
атенянка від подиву мовчить;

любов, яку сповідує Горацій,
захоплює; у мові небуденній
нове життя вдихає він у неї.

1897

СТАРИЙ

Де метушня і галас, у кав'ярні,
схилившись над столом, сидить старий —
він сам — з газетою, без товариства.

Принижений старечим віком,
він думає, як мало він радів,
коли мав силу, розум і красу.

Він знає — постарів, це відчуває й бачить.
А поміж тим, здається, тільки вчора
він був ще молодим. Шалений час, шалений час.

А все розсудливість: весь час його дурила,
а він їй вірив — що за божевілья! —
брехусі, що казала: «Завтра. У тебе ще багато часу».

Він згадує пориви, що приборкав,
і радощі, які приніс в офіру, безглуздо
втрачене колись бере його на глум.

... Але від розмислів і споминів мигтіння
старого накриває змор. Він куняє,
на стіл зіпершись, посеред кав'ярні.

1897

МУРИ

Без вагань і без смутку, забувши стид,
навколо мене звели височезні мури.

І я сиджу і зневірююсь нині від
цієї картини аж до верхотури.

Так багато я мав ще назовні справ —
коли мури зводились, не зауважив.

Я не чув ні брязкоту, ні гупотняв.
Той, хто зводив їх, все напевно зважив.

1897

АХІЛЛОВІ КОНІ

Коли побачили Патрокла вбитим,
Патрокла мужнього, могутнього, на силі,
то сльози потекли в коней Ахілла;
безсмертна, їхня гнівалась природа
на смерть, перед якою все ніщота.
І голови зметнулись, гриви загойдались,
копита вдарили і сльози наvertsались
по юному Патроклові, котрому вже не жити,
що прахом впав на персть у кров пролиту,
в Ніщо велике із життя пішов,
без подиху-бо остигала кров.

Побачив Зевс ці сльози й засмутивсь.
«Можливо, — каже, — на Пелеевім весілі
так необачно я вчинив на ділі —
ба, краще я не віддавав би вас,
нешчасні мої коні! Людства час
є іграшкою фатуму щоразу,
і вас, котрих ні смерть, ні старість не уразить,
людська біда минуща все ж гнітить —
втягли вас люди в те, що їм болить».
Одначе за довічне горе смерті
ллють скорбні сльози гривані шляхетні.

1897

БЛАГАННЯ

Море взяло моряка у глибини. —
Ненька його племінцем од лучини

свічку високу Діві Марії
ставить, щоб син повертався скоріше.

І прислухається знову до вітру,
знову благання вкладає в молитву.

Дивиться Образ зі смутком з ікони,
знаючи: син вже не прийде ніколи.

1898

ТАРЕНТЦІ РОЗВАЖАЮТЬСЯ

Театри повні, музика вогниста.
Пиятика, розпуста і змагання —
гімнасти розважаються й софісти.
На Діоніса статуї вінок,
нема кутка, де б не лилось вино.

Тарент гуляє, гарний городок.
Та тільки можновладці уникають
гульні, в своїх промовах зарізкі.
У кожній тозі варварській вбачають
загрозу бурі в заводі міській.

1898

СВІЧКИ

Прийдешні дні шикуються у ряд
запалених свічок у ланцюжкові —
гарячі, золоті й живі свічки.

Дні збігли залишаються позаду,
болюча колія свічок погаслих,
ті, які зблизу, видають ще дим,
розтанулі, скарлючені, схологі.

Не бачити б: смутить-бо їхній вигляд,
коли пригадую я перше їхнє світло.
Дивлюсь вперед на ряд нових свічок.
Не обертається б: щоб не жахнутись зором,
як хутко темна лінія прямує,
як хутко гаснуть пломінки свічки.

1899

ПЕРЕШКОДИ

Ми справам Божим ставим перешкоди,
похаливі, без досвіду істоти.
Коли в палатах елевсинських, фтійських
Деметра чи Фетіда почина

в диму й вогні благі діла, з кімнат
царя вискакує бабисько —
це Метеніра з патлами Медузи,
й Пелей при ній — незмінним боягузом.

1901

ФЕРМОПІЛИ

Тим шана, хто в житті своєму
на Фермопіли звестися здобувся,
не відступаючись обов'язків ніколи,
в усіх ділах завжди був справедливим,
однак й милосердя не цурався,
відважно хто прощався із набутиим
і в бідності шляхетним був завжди,
хто скорий був на дружню допомогу;

хто правду говорив
і зневажав неправдомовних.

Ще більша честь належить тим
провидцям (а таких багато),
що з'явиться підступний Ефіальт
й мідійці все ж насамкінець пройдуть.

1903

В ОЧІКУВАННІ ВАРВАРІВ

— Чому зібрався натовп на майдані?

— Сьогодні мають варвари прибути.

— Чому ж така в Сенаті бездіяльність?
Чому законотворчість припинили?

— Бо варвари сьогодні прибувають.
Сенатори законів не приймають —
прибудуть варвари і принесуть закони.

— Чому наш імператор засвіт сонця
піднявся й возсідає коло брами
міської при короні і на троні?

— Бо варвари сьогодні прибувають.
Наш імператор жде, аби прийняти
вождя... Звичайно, він приготував
пергаменту, де титулів багато
з найменніми дарованих земель.

— Чому це двоє консулів і претори
в багряних тогах з облямівкою з'явилися?
Чом бранзолети з аметистами на них
й каблучки зі смарагдом осяйним?
Чому вони взяли коштовні берла,
оздоблені емальми і сріблом?

— Бо варвари сьогодні прибувають,
а варварів такі вражають речі.
— Чому ж достойні наші красномовці
не виголошують своїх промов?

— Таж варвари сьогодні прибувають,
а їм надокучає красномовство.

ЗНЕВІРА

Коли виходила Фетіда за Пелея,
підвівся Аполлон на осяйнім застіллі
й подружжя молоде благословив
за пагінець, що вийде з їх єднання.
Прорік: «Недуги обминатимуть його
до старості глибокої. А жити
він довго буде, я кажу». Фетіда
зраділа вельми, Аполлонові слова,
що знавсь на віщуваннях,
звучали запорукою гараздів її дитини.

І згодом, коли зростав Ахілл й була
в усій Фессалії відома його врода,
Фетіда згадувала бога віщування.
Але одного дня від подорожніх
вона почула, що Ахілла вбито в Трої.
Фетіда рвала на собі багряні строї
і скинула їх з себе, і жбурляла
додолу з рук браслети і каблучки;
не тямлячи себе від болю, в старців
запитала, де ж був у час цей мудрий Аполлон,
поет, що промовляє на застіллях
так велемовно, де запавсь віщун,
коли у розквіті юначих літ убили її сина.
І старці їй відповіли, що Аполлон
спустився сам на поле брані в Трою
і разом із троянцями убив Ахілла.

1904

— Чому ж тоді зчинився цей неспокій
у місті? (Враз обличчя спохмурніли).
Чом порожніють вулиці й майдани
і всі сидять, принишклі, по хатах?

— Бо ніч зійшла, а варварів немає.
Гінці з кордонів прибули і кажуть,
що варварів уже немає й сліду.

— І що тепер без варварів робити?
У них бодай був розв'язок якийсь.

1904

ТРОЯНЦІ

Усі наші зусилля насправді марні,
усі наші зусилля як в оборонців Трої.
Почасти ми досягаємо, почасти
перевершуємо себе й починаємо
чутися при відвазі й гарній надії.

Але щоразу виходить щось і зупиняє нас.
Ахілл у рів перед нами виходить
й криком гучним у трепет нас повергає...

Усі наші зусилля як в оборонців Трої.
Сподіваємося, що рішучістю і сміливістю
змінимо неприхильність долі
й назовні виходимо, щоб поборотися.

Одначе у вирішальну хвилину
сміливість з рішучістю нас полишають,
смятенна душа наша никне, німіє;
і ми біжимо попід мурами,
аби врятуватися втечею.

Та неминучим є наше падіння. Угорі,
на мурах, чути вже голосіння.
То голосять згадки про дні наші й почуття.

Гірко за нами Пріам і Гекуба плачуть.

1905

ПОЧЕТ ДІОНІСА

Дамон-митець (удатнішого марно
шукать в Пелопоннесі), збіса гарний,
різьбить він мрамур й почет прикрашає
у Діоніса. Бог у славі сяє
попереду, в ході його можуть.
Акрат позаду, обіч нього йдуть
сатири, Мефі лле котрим вино
із амфори, яка з плущем одно.
Тут Ідїїн зманіжений з очима
напівзаплющеними, як у херувима.
А нижче співаків іде півколо —
Молп, Ідімел і Ком, котрий ніколи

не дасть лампаді згаснути бенкету;
за ними найскромніша йде Телета. —
Усе це твір Дамонів. А тим часом
він повертає подумки щоразу
до нагороди, що від сіракузців
царя отримає — три таланти аж, буцім.
З грошима іншими й з оцими вкупі
він заживе, всіх маючи у дупі.
В державних справах участь брати в стані,
він виступатиме у Раді й на майдані.

1907

ПОХОВАННЯ САРПЕДОНА

Гірка скорбота серце Зевса крає.
Патрокл забрав життя у Сарпедона.

Бог волю Мойри вшанував. Одначе
Як батько він оплакує нещастя.
Менетія непереможний син,
ахейці, наче леви роз'ярілі,
беруться до загиблого і хочуть
як падло кинути до
вороняччя й псів.

Та Зевс ганьби не терпить поготів.

І з тіла сина любого ахейцям
глумитися не дозволяє він.

І ось на колісниці прибуває
на землю Феб з його наказу.
І тіло Сарпедона умикають
божисті руки і несуть до вод
і там благочестиво його миють.
Змивається і пил, й загусла кров,
правдивого героя мужній образ
ясніших рис поволі набуває.
Амброзії Феб лие аромати
і щедро окропляє ними труп,
тоді вкриває строями Олімпу
безсмертними. Торкається грудей,
щоб загулити рану, яка зяє в них.
І тіла членам ладу надає.
Блиск шкіри. Гребінцем сяйнистим
проводить він по кучерях густих

і темних, ще не вшанованих
білястим пасемком. Як молодий атлет
спочив, або якийсь любас-брунет,
що снить жаготою тілесних втіх
і з крильми темносиними і голубою
стрілою — мов щасливий молодий
із кола співрозмовників усіх
один із гарною побрався молодою.

Творця виконуючи волю,
Феб кличе Сон і Смерть — близнят,
до Лікїї розлогої велить
перенести він тіло Сарпедона.

Мовби в обіймах батьківських і ніжних,
взяли його дбайливо Сон і Смерть,
з увагою, із сумом і любов'ю,
щоб не порушить мертвого лица
поважний супокій, аби постави
і величі не звітрилась краса.

Тоді богам чолом лікійці били
за нечутливість вбивчу і страшну,
і мертвого царя з рук прийняли,
хоч мертвий духом, але сявав лик
і квіти духмяніли і цвіли.

І з мрамору гробницю тут звели,
а при основі скульптури тоді
хід переможних виклали подій
героя в сяйві й славі бойовій.

1908

САТРАПІЯ

Яке це лихо, у той час коли
ти створений для величі і слави,
несправедлива доля все ніяк
відвагою тебе не наділяє;
бо ниці звички, дріб'язкові і буденні,
тобі перешкоджають; й ось настав
жахливий день, який ти відкладав,
якому віддаєшся проти волі
й простуєш з подорожніми до Суз
і прикипаєш до монарха Артаксеркса,
що місце при дворі тобі знаходить
і в дар дає сатрапію й т. ін.
І ти береш усе це в безнадії
собою бути в діях осоружних.
Бо, спрагла іншого, душа за іншим плаче;
жде похвали від Демосу й Софістів,
вагомої й безцінної: «Чудово!»,
від Агору, Театру, лаврів жде.
Це все дасть Артаксеркс?
Це все ти у сатрапії здобудеш?
Ні, цим себе лише загубиш.

1910

БЕРЕЗНЕВІ ІДИ

Страшися величі, о душе!
Коли ж не можеш честолюбних
намірів здолати, з ваганням й осторогою
слідом за ними йди.
Що далі ти зайдеш, то будь пильнішою.
Й коли ти досягнеш вершин і, Цезаря
прибравши вигляду, на видноті в усіх
із почтом на дорогу вийдеш,
могутній зверхник, — тоді якраз дивися,
аж раптом вийде з натовпу Артемідор,
листа в руках тримаючи, і мовить сквапно:
«Владико, прочитай мерщій,
це те, що над усе тебе цікавить» — тож не обмини
його, спинися, всі справи відклади,
полиш людей, що кланялись прийшли й тебе
вітати
(пізніше їх побачиш), сенат хай зачекає теж,
негайно прочитай листа Артемідора.

1911

БОГ ПОКИДАЄ АНТОНІЯ

Коли раптом посеред ночі почувеш,
як невидимий гурт проходить
під чудову музику і зі співом,
свою долю, котра вже здає твої справи,
які не вдалися, задуми, що не втілив,
які виявилися примарними,
не оплакуй даремно.
Як готовий завчасно, будь сміливим,
попрощайся із нею, Александрією,
що від тебе вже йде назавше.

Головне, ти не смійся, не кажи,
що був сон це, мара, що
тобі це почулося: не сподівайся намарно.
Як готовий завчасно, будь сміливим,
як і личить тому, кому випала доля
удостоїтись міста такого,
підійди до вікна, не вагайся,
з тремтінням послухай, без благань,
без нарікань боягузів, наче втіху останню,
таємничу мелодію гурту незримого.
І тоді попрощайся з Александрією,
яку ти втрачаєш назавше.

1911

ІТАКА

Коли надумаєш повертатися до Ітаки,
помолися, виходячи, щоб дорога була
повна пригод, дивовиж і знань.
Ані лестригонів, ані кіклопів,
ні Посейдона буйнорозлюченого не бійся,
бо ніколи його на шляху ти не стрінеш,
якщо думка твоя висока,
якщо духа й тіла шляхетна мета доторкнеться.
Ані лестригонів, ані кіклопів,
ані лютого Посейдона ти не зустрінеш,
якщо їм не даси притулку в душі своїй
і душа твоя не поставить їх перед себе.

Помолися, щоб шлях твій далеким був.
Якогома більше було щоб літніх світанків,
коли входитимеш у гавані, вперше бачені.
У фінікійських крамницях зупинися й придбай
перламутри й коралі, бурштин та ебен,
і духмяні парфуми на будь-який смак,

скількимога побільше любовстрасних парфумів;
і містами Єгипту численними йди,
дізнавайся і вченої мудрості вчись.

Нехай завжди в думках твоїх буде Ітака.
Передвизначень місце, кінцева мета.
Але ти не прискорюй туди прибуття.
Хай триває воно, як триває життя.
Кинеш якір на острові зовсім старим
і збагаченим тим, що в дорозі здобув,
не очікуй лишень ти багатств од Ітаки.
Так, Ітака дала тобі мандри такі!
Ти без неї не вийшов би в подорож сам.
Але більшого дати не в змозі вона.

А якщо знайдеш її вбогою, знай: Ітака з тебе глузує.
Отакий уже мудрий, з таким оце досвідом,
мав збагнути б, либонь, хто такі ітакійці.

1911

ВОНА ПОВЕРТАЛАСЬ

Вона поверталась й проймала мене,
любов поверталась й проймала мене —
коли усе тіло перейняте нею
і давні бажання знов ринуть у кров:
коли жива згадка в губах і на шкірі
й здається, що руки торкаються знов.

Вона поверталась й проймала вночі,
коли жива згадка в губах і на шкірі...

1912